

EERST de feiten op een rijtje. Eind januari nam paus Benedictus XVI vier bisschoppen weer op in de Kerk. De vier waren geëxcommuniceerd (uit de Kerk verbannen), nadat ze door aartsbischop Marcel Lefebvre in 1989 zonder pauselijke toestemming tot bisschop waren gewijd. Bewuste wijding, waardoor volgens het kerkelijke recht alle betrokkenen zichzelf uit de Kerk sloten, was het hoogtepunt van een aanslepend conflict tussen Lefebvre en Rome.

De Franse aartsbisschop weigerde immers koppig de besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie te erkennen. Hij had ook een eigen priesterbroederschap in het leven geroepen en zijn priesters hadden, zonder toestemming van de plaatselijke bisschoppen, in verschillende landen eigen parochies opgericht. In hun kerken werd uitsluitend de Latijnse mis volgens de ritus van Trente opgedragen, de priester met de rug naar het godsvolk.

Daags na de opheffing van de excommunicatie ging een interview met één van de vier, mgr. Williamson, de wereld rond. Op de televisie loochende de lefebvristische bisschop onomwonden de jodenmoord tijdens de Tweede Wereldoorlog. De schok in de katholieke wereld was groot. Niet enkel is negationisme in vele landen strafbaar, de Kerk timmert al bijna een halve eeuw aan een betere verstandhouding met de joden. Bisschoppen overal in de wereld, en ook het Vaticaan zelf, namen prompt afstand van de krenkende uitlatingen van mgr. Williamson.

Koers van de Kerk

De onrust in de Kerk wordt echter gevoed door veel meer dan de uitspraken van mgr. Williamson. Ongezien: zowel de Duitse als de Zwitserse bisschoppen uitten openlijk kritiek op de wijze waarop het pauselijke besluit tot stand kwam. De Duitse bisschoppen betreurden bovendien dat de pauselijke geste onzekerheid wekt over de koers die de Kerk volgt. Op 12 maart zond Benedictus XVI een brief aan alle bisschoppen waarin hij ruitelijk erkent dat er fouten zijn gemaakt, maar dat hij de eenheid in de Kerk wilde bewaren en een verdere radicalisering van de Priesterbroederschap Pius X wilde vermijden (zie inzetstukje).

De opheffing van de excommunicatie betekent nog niet dat de vier in ere zijn hersteld. Als bisschop hebben zij vooralsnog geen plaats. Ook werd nog niet beslist hoe het verder moet met de Broederschap Pius X.

„De denkbeelden van de traditionalistische bisschoppen vormen een levensgevaarlijk virus in het lichaam van de Kerk”, stelde theoloog Paul van Geest in het Nederlandse dagblad *Trouw*. „De leden van de Priesterbroederschap Pius X vinden dat paus Joannes-Paulus II een verderfelijke man was, omdat hij de interreligieuze dialoog is aangegaan, in Assisi bijvoorbeeld. Zij hebben een smalle interpretatie van het woord van kerkvader Cyprianus, dat 'buiten de Kerk geen heil is.'”

Lefebvristen blijven gekant tegen besluiten concilie

De opheffing van de excommunicatie van vier traditionalistische bisschoppen van de door wijlen mgr. Lefebvre gestichte Broederschap Pius X beroerde de media in binnen- en buitenland. Nu al menen waarnemers dat de zogeheten 'integristische crisis' een van de zwaarste is die de katholieke Kerk beleefde sinds 1968. Uniek feit, de paus schreef een brief aan de bisschoppen met tekst en uitleg.

Erik De Smet

Een virus in de Kerk?

Mgr. Fellay, leider van de Priesterbroederschap Pius X. © Belga

Rome eiste intussen dat alle leden van de priesterbroederschap het Tweede Vaticaans Concilie erkennen, evenals het leergezag van de pausen van Johannes XXIII tot Benedictus XVI. Die eis gaat echter voorbij aan het feit dat de traditionalisten zichzelf beschouwen als een elite in de Kerk, die deze Kerk weer 'op de weg van de traditie' wil zetten.

Benedictus XVI stond intussen toe dat de traditionele Latijnse liturgie, weliswaar onder bepaalde voorwaarden, opnieuw kan worden gevierd. De traditionalisten lijkt het echter te gaan om meer dan enkel het herstel van die liturgie. Voortdurend halen ze uit naar de godsdienstvrijheid, naar de interreligieuze dialoog, naar de oecumene – allemaal vruchten van het Tweede Vaticaans Concilie. Zelfs na de opheffing van de excommunicatie blijft de Broederschap Pius X bij monde van mgr. Bernard Fellay bij haar standpunten en beschouwt ze de besluiten van het jongste concilie nog steeds als een obstakel op de weg naar verzoening met Rome. Maar waarom hebben traditionalisten zo'n afkeer van dat Tweede Vaticaans Concilie?

Ongerept eiland

Theoloog en kerkhistoricus Jürgen Mettepenningen: „De teksten, bijvoorbeeld over de godsdienstvrijheid, die het concilie voortbracht, zijn puur theologisch. Ze zijn de vrucht van een discussie van de hoogste vergadering van bisschoppen. Deze teksten ondertekenen doet echter de paus, en aldus zijn ze bindend voor de hele Kerk. Anderzijds zijn ze niet afdwingbaar, al vormen ze de basis voor latere beslissingen. Een voorbeeld? In 1969 bracht de concilietekst over de liturgie de nieuwe ritus in de volkstaal voort.”

Aartsbisschop Lefebvre en zijn aanhangers konden met andere woorden menen dat ze de besluiten van het concilie konden afwijzen. Mettepenningen: „Lefebvre stelde dat het concilie niet bindend was. Zijn kritiek luidde dat de Kerk, precies als gevolg van de wens van de concilievaders haar meer aan te passen aan de tijd, opging in de wereld. Volgens hem mocht de Kerk zich niet aanpassen. De Kerk moest een ongerept eiland blijven in een verdorven wereld. Aan de wereld om zich te bekeren.”

De meerderheid van kardinalen en bisschoppen benadrukt intussen dat al wie de besluiten van het concilie weigert te aanvaarden, niet langer verbonden is met de wereldkerk. Achter het traditionalistische verzet schuilt dus een grondig theologisch meningsverschil. Jürgen Mettepenningen: „Uit het boek *Waarden in tijden van ommekeer* van de paus blijkt enige verwantschap tussen het denken van Benedictus XVI en dat van de traditionalisten. Bovendien lijkt hij sneller geneigd te

luisteren naar zogeheten behoudsgezinden dan naar zogeheten vooruitstrevenden. Het hoeft dus niet te verwonderen dat hij aanstuurt op een verzoening met de Priesterbroederschap Pius X.”

Volgens Mettepenningen overstijgt de kwestie de onbehoorlijke uitspraken van bisschop Williamson en de hetze die daarop volgde: willen we als Kerk een eiland zijn, of een volk Gods onderweg met anderen? Hij besluit: „Het Tweede Vaticaans Concilie leidde tot een omslag, waarvan de doorwerking eigenlijk nog ten volle moet gebeuren. Nooit eerder kwam zulke breed gedragen kerkvergadering bijeen met zoveel deelnemende bisschoppen, maar de teksten van toen moeten vandaag beslist nog verder vorm krijgen. Daarom lijkt pleiten voor een Derde Vaticaans Concilie, zoals sommigen doen, me onzin.”

De Priesterbroederschap Pius X beschouwt zichzelf als een elite in de Kerk, die deze Kerk weer op de weg van de traditie wil zetten

Excuusbrief

ONGEZIEN: in een persoonlijke brief aan alle bisschoppen erkent de paus dat het Vaticaan in de zaak van de Priesterbroederschap Pius X fouten beging. Toch verdedigt hij de beslissing als een noodzakelijke stap op weg naar verzoening. Streven naar eenheid is nu eenmaal een absolute prioriteit voor de opvolger van Petrus.

In de brief benadrukt Benedictus dat de hoofdreden van de opheffing van de excommunicatie het voorkomen was van verdere radicalisering van Pius X. Hij geeft toe dat daarbij vraagtekens kunnen en mogen geplaatst: „Zijn er dan geen belangrijkere zaken in de Kerk?”

De paus geeft toe dat leden van Pius X al vaak wanklanken lieten horen, „maar de waarheid gebiedt me eraan toe te voegen dat ik ook een hele reeks getuigenissen heb ontvangen die ontroeren door dankbaarheid”.

Benedictus XVI betreurt het ook dat hij zo veel en zulke harde kritiek oogstte, ook binnen de eigen kerkelijke rangen, „vooral dan die van katholieken, die in de grond toch beter hadden moeten weten”. De beschuldiging dat hij terug wil naar de tijd van vóór het concilie, noopte de paus naar eigen zeggen deze brief te schrijven. Ook verwierpt hij met klem antisemitisme en bedankt hij uitdrukkelijk de joodse vrienden.